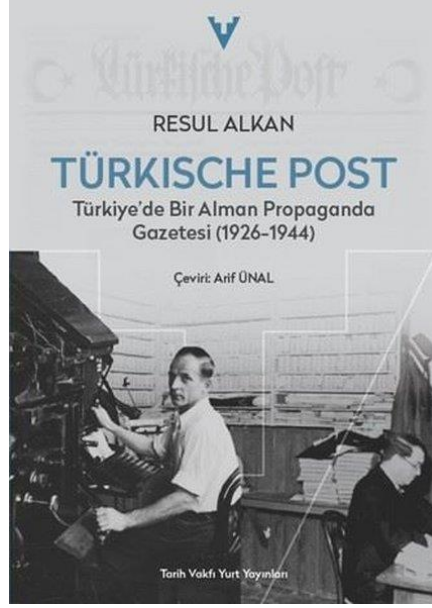

Türkische Post: Türkiye’de Bir Alman Propaganda Gazetesi (1926-1944)

Resul Alkan, Çev. Arif Ünal

İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2024, 202 sayfa, ISBN: 978-975-333-422-8.

Azer MAMMADOV*

I. Dünya Savaşı’ndan sonra kazanan devletler, kendi çıkar ve menfaatlerine uygun olarak yeni bir düzen inşa etmeye çalışmışlardır. Ancak oluşturulan bu düzende istediğini alamayan uluslar, radikal rejim ve kişileri başlarına getirdikten sonra Avrupa yine kana boyanacaktı. Hem de bu sefer modern silahların da etkisiyle bir öncekinden çok daha korkunç olan savaşta toplam insan kaybı akıllalmaz sayılara ulaşacaktı. İlk savaştan sonra büyük güçler âdeta ikinci bir savaşa hazırlanır gibi cepheleşmeye başladı. Bu cepheleşmenin en önemli yanı ise çeşitli yollarla kendilerinden daha güçsüz devletleri etki altına almaktı. XX. yüzyılın şüphesiz en etkili propaganda aracı olan medya, büyük güçlerin kendi menfaatlerine göre küçük devletleri dizayn etmesinde önemli bir araç olmuştur. Türkiye ise kuruluş ilkeleriyle beraber emperyal amaçlardan uzak bir şekilde, denge politikası güderek, büyük güçlerle arasını iyi tutup kendi toprak bütünlüğünü korumaya çalışmıştır.

Yazar Resul Alkan, *Türkische Post* adlı eserinde, *Türkische Post* gazetesinin tarihine dair detaylı bir inceleme sunmaktadır. Kitap aslında bir doktora çalışması olduğundan akademik bir üslupla yazılmıştır. Temelde Türkiye’deki Almanlara, Almanya’daki gelişmeleri aktarmayı amaçlayan gazete günlük olarak basılmaktaydı ve yayın dili de Almancaydı. Gazetenin hangi koşul ve şartlarda kurulduğu Alman arşiv belgeleri aracılığıyla anlatılırken, Türkiye’de o dönem diğer Avrupa devletlerinin gazeteleri olmasına rağmen Almanca gazete olmaması *Türkische Post*’un kurulmasının önemli sebeplerinden biridir.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Samsun, mammadov13azer@gmail.com

Kitapta *Türkische Post*'un yöneticilerine odaklanılarak, Almanya'daki değişikliklere göre gazetenin nasıl şekil aldığını ve dünyadaki siyasi olayları nasıl yorumladığını görmekteyiz. Eserin en dikkat çekici noktalarından biri, *Türkische Post*'un Atatürk Türkiye'sindeki inkılaplara nasıl baktığı ve bunları nasıl yorumladığıdır. Nazilerin Almanya'da iktidarı ele almasıyla beraber II. Dünya Savaşı'na giden süreçte iyice radikalleşen Alman politikalarını aktarmaya çalışan *Türkische Post*, bir taraftan da Türk Basın ve Yayın Müdürlüğünün tarafsızlık politikası çerçevesinde çizdiği kurallara uymak zorundaydı.

Yazar, gazetenin tarihî gelişimine geniş bir perspektif sunmak için *Türkische Post*'tan önce Türk topraklarında çıkmakta olan Alman gazetelerini incelemiştir. Kitabın ilk bölümlerinde gazetenin kuruluş aşaması incelenirken, konu bağlamında o döneme kadar Türkiye'deki Alman faaliyetlerine de değinilmiştir. *Türkische Post*'un yayımlanmaya başlandığı süreye kadar Alman devlet adamları çeşitli gazeteler çıkarmaya ya da Türkiye'de çıkan diğer yabancı gazeteleri maddi olarak desteklemeye çalışsalar da bu konuda gözle görülür bir başarı olmadığını söyleyebiliriz. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Fransız devlet adamları tarafından yürütülen *Alman karalama kampanyası*, Türk gazeteleri aracılığıyla yapılıyordu. Almanya'nın Türkiye büyükelçisi Rudolf Nadolny, bu propagandanın etkisini kırmak amacıyla *Anadolu* ve *Cumhuriyet* gazetelerine Alman devleti aracılığıyla maddi destek sağlamıştır. Hatta *Cumhuriyet* gazetesinin genel yayın yönetmeni Yunus Nadi'nin bizzat Nadolny ile konuşarak maddi konularda anlaştığı, sonrasında Almanya'daki olumlu gelişmeler hakkında *Cumhuriyet*'te makale kaleme alınacağı belirtilmiştir. Arşiv belgelerine dayanılarak anlatılan bu konu, kitaptaki en dikkat çekici noktalardan biridir. Ayrıca Alman arşiv belgelerinde, Yunus Nadi hakkında olumsuz ve hakaret içeren tabirlerin olduğu eserde belirtilmiştir.

Alman yetkililer artık Türkiye'de tam anlamıyla Alman olan bir gazete çıkarmanın zamanının geldiğini düşünmüşler ve örneklerinden farklı olarak *Türkische Post*, Alman devleti tarafından direkt finanse edilerek 1926 yılında yayın hayatına başlamıştır. On dokuz yıl boyunca yayın hayatını sürdüren gazete, Türk basın kuralları gereğince, yabancı çalışanları hariç bir de Türk genel yayın yönetmeni bulundurmaktaydı.

Almanya'da 1933 yılındaki iktidar değişimine *Türkische Post* hemen ayak uydurmuştur. Almanya'daki bu değişime gazetenin nasıl uyum sağladığı kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. 1933 yılına kadar sadece Almanya'dan haberler aktaran gazete, Türk makamlarının müsaade ettiği sürece Alman menfaatlerini ön plana çıkaran ve Nazi politikalarını öven tarzda haberler yapmaya başlamıştır. *Türkische Post* artık, Goebbels'in başını çektiği Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığının denetiminde olan bir kurumdu. Gazetenin günlük neşriyatı ise Alman kurumlarınca kontrol ediliyordu. II. Dünya Savaşı'ndan önceki son aşama olan, Almanya'nın Sudeten ilhaki, *Türkische Post*'ta "*Büyük Alman İmparatorluğu'na eklenen son taş*" olarak yorumlanmıştır. Eserde, Türkiye'den önemli askerî ve siyasi kişilerin gazeteye katkıda bulunduğunu da görmekteyiz. *Türkische Post*'un genel yayın yönetmeni Muzaffer Toydemir, 1939 yılında gazetede bir makalesinde, Atatürk ve Hitler'in, iki büyük ulusun iki büyük kahramanı olduklarını yazmıştır. Türk yayın yönetmenlerinden başka, gazetede Türkiye iç

politikasıyla ilgili konularda asker kökenli Hüseyin Emir Erkilet ve Türk parlamentosunda aktif milletvekili olan Ahmet Ağaoğlu ve Muhittin Birgen de makaleler yazmıştır. Gazete her ne kadar Berlin’den gelen talimatlara göre şekillense de Türk makamlarının gözünde *Türkische Post*’un bir Türk gazetesi olduğu eserde belirtiliyor. Dolayısıyla diğer Türk yayın organlarının uyduğu kurallara *Türkische Post*’un da uyması gerekiyordu. Ayrıca, *Türkische Post*’ta çalışan üç Türk yayın yönetmeninin de asker kökenli olması, Türk devletinin *Türkische Post*’un Türk çıkarlarına karşı olası faaliyetlerini önlemek amaçlı aldığı bir tedbir olarak yorumlanabilir.

II. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte gazetenin üzerindeki baskılar artmıştır. *Türkische Post* yönetiminin bu baskılarla nasıl başa çıktığı, eserde detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Türkiye müttefikleri olarak sayılan Fransa ve İngiltere karşıtı yayınları yüzünden *Türkische Post*’un yönetimi Selim Sarper’in ağızyla uyarılmış ve gazetenin Türk Basın Kanunu’nun dışına çıkmaması gerektiği belirtilmiştir. Lakin gazete yönetimi bu uyarıyı dikkate almadan yayınlarına devam edince, *Türkische Post* binasına polis baskını düzenlenmiş ve gazete, 27 Mart 1940’ta geçici bir süre için kapatılmıştır. 1 Mayıs’ta yayın yasağı kaldırılan gazeteye, Almanya Büyükelçiliğinden gelen yazıda, Türklerin İngiliz ve Fransız hassasiyetine dikkat edilmesi gerektiği konusunda uyarı gelmiştir. Gazetenin kapatıldığı dönemde *Türkische Post* yöneticilerinin nasıl karamsar ve ümitsiz olduklarını anlamamız için yazar, şahısların özel mektuplarını çok yerinde kullanmıştır. 1941 yılında imzalanan Türk-Alman Saldırmazlık Paktı’ndan sonra *Türkische Post*’un Alman menfaatlerini öne çıkarma konusundaki sıkıntıları azalmıştır. Hatta Türk yasalarına göre gazeteler dış politikada sadece *Anadolu Ajansı*’tan haberler alması gerektiği hâlde *Türkische Post*’un savaş haberlerini direkt Berlin’den almaya başlaması dikkat çekici bir noktadır.

Türkische Post her ne kadar Joseph Goebbels’in denetiminde olup Nazi politikalarını savunsa da tam anlamıyla bir Nazi kurumu olduğu söylenemez. Örneğin Nazilerin tek tip insan politikası, *Türkische Post* çatısı altında uygulanmamış veya uygulanamamıştır. *Türkische Post*’ta Alman çalışanların dışında Türk, İtalyan, Ermeni ve Macar gibi farklı milletlerden insanlar da bulunmaktaydı. Hatta o dönemde Türkiye’deki yabancıların vize yenilemek için her yıl tekrar başvuru yapması gerektiğinden, Alman personelden bazıları büyükelçilik aracılığıyla Türk vatandaşlığına geçirilmiştir. Gazete çalışanlarının maaşı ise o dönemde Türkiye’deki memur maaşlarıyla kıyaslandığında miktar olarak geride kalmamıştır.

Savaşın sonlarına doğru gelindiğinde, gazete üzerindeki baskılar had safhaya çıkmıştı. Tarihe *İrkçılık-Turancılık Davası* olarak geçen, 1944 yılında Türkçülerin tasfiye edilişi davasında, *Türkische Post*’un o dönemki yayın yönetmeni Ali İhsan Sabis de tutuklananlar arasında yerini almıştır. 1944 yılında savaşın Alman hezimetıyla sonuçlanacağına kesin gözüyle bakılıyordu. Türkiye’de ise artık Nazi kalıntısı hiçbir şeye tahammül olmadığından *Türkische Post*, son nüshasını 31 Temmuz 1944 tarihinde yayımladıktan sonra kapatılmıştır.

Eser, ileride yapılacak tarih araştırmaları, özelikle de ‘‘II. Dünya Savaşı’nda Türkiye’’ konulu çalışmalar için değerli kaynaklardan biri olacaktır. II. Dünya Savaşı konulu neredeyse bütün Türkçe eserlerde *Cumhuriyet* gazetesinin Mihver yanlısı olduğu belirtildiği hâlde, bu eserde *Cumhuriyet* gazetesi ve Yunus Nadi’nin Almanya ile olan ilişkilerinin arşiv belgeleriyle, açıkça ve net bir şekilde gözler önüne serilmesinin literatüre nemeli bir katkı sağladığını düşünüyorum.

Alman arşiv belgelerine sıkça başvurulması, çalışmanın hem detaylı bir araştırmadan sonra ortaya çıktığını gösteriyor hem de güvenirliğini artırıyor. Türk kaynaklarına neredeyse hiç atıfta bulunulmaması, eserin belki de tek eksik noktası sayılabilir. Bunun yanında, gazetenin Alman alışanlarının elçiliğe ve ailelerine olan mektupları da eserde sıkça kullanılmıştır. şahsi mektupların kullanılması, olaylara daha farklı açılardan bakmayı sağlarken, bir taraftan da şahısların duygu ve düşüncelerini anlamamızı kolaylaştırıyor. Kitabı okurken anlatılan yer, şahıs veya olayla ilgili fotoğraflar grmekse eserin olumlu taraflarından biri. Eseri zelikle Türk-Alman ilişkileri, Nazi propagandası ve gazetecilik tarihi gibi konularla ilgilenen araştırmacıların okumasını tavsiye ediyorum